

ایجاد تغییر پایدار ظهور دوباره هنجارها و ارزش‌های اسلامی

نویسنده: داتونیک عبدالرشید مجید
مترجم: دکتر عبدالله جاسبی

مقدمه مترجم

تمرکز اصلی این مقاله بر جنبه‌ها، آثار و ارزش‌های حاصله از توجه و استقرار فرهنگ اسلامی در جوامع است. با اشاره به بحران‌های اجتماعی که در ابعاد مختلف بر جوامع بشری، بویژه جوامع غربی حاکم است، گسترش و رعایت تعالیم عالیة اسلام و ارزش‌های اجتماعی آن برای تخفیف این بحران‌ها راه‌حل مناسبی به‌شمار می‌رود. پس از این مقدمه، نویسنده مباحثی را به شناخت اسلام اختصاص می‌دهد. سپس مصائب و مشکلات را همراه با راه‌حل‌های مناسب برمی‌شمرد. در پایان مقاله با تکیه و برخورداری از آنچه که شرح داده شد، ایجاد تحول پایدار در چارچوب «توسعه حقیقی» در اسلام تشریح گردیده است.

از یک ضرب‌المثل مالزیایی:
اگر در میانه راه گم شدی،
برگرد و از اول آغاز کن.

درجهانی که زندگی می‌کنیم
هرچه جهان بیشتر به سوی تمدن گام
برمی‌دارد و گسترده‌تر و پیچیده‌تر می‌گردد،

که بیماری‌های جسمی، روحی و اجتماعی گوناگونی نظیر ایدز، امراض مقاربتی، الکلیسم، اعتیاد به مواد مخدر، اوباشی، خشونت و مواردی اینچنین، بروز کرده است.

در عرصه علم و تکنولوژی نیز مشابه همین وضع دیده می‌شود:

«علم معاصر توانسته است فراسوی رؤیاهای و تخیلات، به غنای انسان بیفزاید و بشر را از چنگال انواع بیماریها نجات دهد و او را بر فضا و طبیعت مسلط کند، اما بشر امروز، همچون میداس^۴، پادشاه افسانه‌ها، دریافته است که دست زدن به اشیاء و طلا کردن آنها، گرچه ارزشمند است ولی دارای کمبودها، نارسایی‌ها و نقاط ضعف بسیاری است. به زبانی دیگر، پیشرفت در علم و تکنولوژی، به تنهایی نخواهد توانست مشکلات بشری را حل کند، زیرا علم، به همان اندازه که در افزایش توانایی انسان و تأمین منافع او مؤثر بوده، به همان میزان نیز در بالا بردن ظرفیت بشر برای ارتکاب اعمال ناپسند و شرورانه تأثیر داشته است»^۵.

متأسفانه به منطبق بشری بیش از وحی الهی^۱ توجه می‌شود. در چنین جهانی، مسائلی از قبیل دموکراسی، حقوق بشر، آزادی، رهایی، پیشرفت مادی و ذهنی، ترقی و توسعه علم و تکنولوژی چنان ذهن بشر را به خود مشغول داشته و در این زمینه آنقدر افراط ورزیده که همه احکام الهی^۲ و فرامین آسمانی را مردود اعلام کرده است.

ارزشهای دیرین و سنتی جوامع که پیوسته نزد پیشینیان ماگرامی بوده، اینک یا از یادها رفته یا بی‌اعتبار قلمداد شده است. حتی اگر از این ارزشها چیزی بر جای مانده باشد، بوسیله مکتب ماتریالیسم چنان تحلیل و قلب ماهیت شده که رنگ باخته است. معیارها و بنیان‌هایی^۳ از قبیل: پاسداری از جامعه، همبستگی خانواده، ازدواج، همزیستی، احترام به بزرگ‌تر، دستگیری از ستم‌دیدگان و عدالت اجتماعی، جای خود را به مفاهیم ابداعی مدرنی مانند سرمایه‌داری، آزادی زن، مساوات، آزادی*، هم‌جنس‌بازی، سقط جنین، بارداری مصنوعی، روابط جنسی آزاد و ... سپرده است و در نتیجه همین تغییر ارزشها است

1 - divine revelation

2 - divine injunctions

3 - institution

* - با تأسف باید گفت که در روزگار کنونی، واژه‌ها و مفاهیم محترمی مانند «آزادی زن، مساوات و آزادی» از سوی فرهنگهای منحن غربی و اروپایی، قلب ماهیت شده است و مراد آنها از این «آزادی‌ها» بی‌بندوباری و پشت پا زدن به قیودات انسانی است - مترجم.

4 - Midas

5 - Ziauddin Sardar: Islamic and Western Approaches to science, in the touch of midas, Kuala Lumpur, Pelanduk Publications, 1988, p 1.

برخی از زمینه‌های مربوط به آنها حل و فصل خواهد شد.*

شناخت اسلام

امروز، کیشان را بر شما کامل کردم و نعمت خود را بر شما ارزانی داشتم و پسندیدم که اسلام دین شما باشد. قرآن کریم، سوره ۵، آیه ۵

«اسلام نه تنها یک دین، بلکه راه و روش زندگی نیز هست. اسلام مجموعه‌ای از ارزشها، اصول اخلاقی و ایدآلهایی است که تمامی جوانب زندگی انسان را دربر گرفته و تمدن اسلامی بر پایه آن استوار شده است. دین اسلام به پیروان خود، رسیدن به یک زندگی با مفهوم و دارای کیفیت را نوید می‌دهد.»

واژه دین و شناخت مفاهیم زیربنایی آن، همواره با بحث و جدل و اختلاف همراه بوده است. اقدام عمومی شرق‌شناسان نیز مبنی بر جایگزین کردن کلماتی از قبیل «محمدینیسیم»^۶ و «دین محمد» به جای کلمه «اسلام» و پیوند دادن زیرکانه واژه «شتر» و «صحرا» به آن، ایهام موجود را شدیدتر کرده است. از سوی دیگر، نویسندگان

جهان در همه زمینه‌های فعالیت علمی انسان تقریباً با بحران مواجه بوده است. پیشرفت در علم و تکنولوژی و تعادل بوم‌شناسی محیطی^۷، تکنولوژی تولیدگرا و اهمیت کنترل آن، فرسایش منابع طبیعی، افزایش فزاینده ضایعات، هراس ناشی از استقرار زرادخانه‌های اتمی و پدیده‌های شیمیایی و بیولوژیکی، از نمونه‌های معدودی هستند که آینده بشریت را در معرض خطر قرار داده‌اند.^۸

در این مقاله پس از روشنگری در زمینه مشکلاتی که اغلب کشورهای شرق و غرب با آنها دست به گریبانند، می‌کوشیم با تکیه بر تعالیم والای اسلام راه‌حلهایی پیشنهاد کنیم.

درباره شیوع پاره‌ای از موارد؛ سیاستمداران، جامعه‌شناسان و برنامه‌ریزان کشورهای مختلف، بسیار نگران شده‌اند. از جمله این موارد می‌توان به روابط جنسی آزاد، مادران ازدواج نکرده^۹، هم‌جنس‌بازی و ... اشاره کرد.

هدف از نگارش این مقاله اثبات این موضوع است که با ظهور دوباره ارزش‌ها و هنجارهای اسلامی، اگر نه همه مشکلات، دست‌کم

6 - ecological

7 - Sardar/op.cit

8 - unmarried mothers

* - اگر ارزشها و هنجارهای اسلامی بر جهان حاکم شوند، همه این مشکلات حل خواهد شد، نه برخی از آنها - مترجم

9 - M. Ali Kettani. science and Technology in Islam: The Underlying Value System, in the Touch of Midas, Ibid.

10 - Mohammedinism

ادیان ماقبل خود را در بر می‌گیرد. در دین اسلام، از همه مسلمانان خواسته شده است به تمام ادیان پیش از اسلام که از سوی خداوند متعال نازل شده است، اعتقاد داشته باشند. از اصول اساسی اسلام است که مسلمان باید تمام پیامبران پیش از حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) را نیز قبول داشته باشد.

«و آنانکه ایمان آوردند به آنچه که خدای تعالی به تو و بر پیغمبران پیش از تو فرستاده است» (قرآن سوره ۲ آیه ۴).

«بگویند که: ما مسلمین به خدا ایمان آوردیم و به آن کتابی که بر پیامبر ما فرو فرستاد و به آنچه بر پیامبران پیشین چون ابراهیم و اسماعیل و اسحاق و یعقوب و فرزندان او موسی و عیسی فرو فرستاد و به همه آنچه که پیغمبران از جانب خدا آوردند، عقیده مندیم و میان هیچیک از پیامبران فرق نگذاریم» (قرآن سوره ۲ آیه ۱۳۱).

«رسول بر آنچه خدا بر او نازل کرد ایمان آورد و مؤمنان نیز همه به خدا و فرشتگان خدا و کتب و پیغمبران خدا ایمان آوردند و گفتند: میان هیچیک از پیغمبران خدا فرق نگذاریم» (قرآن سوره ۲ آیه ۲۸۵).

قوانین، اصول و احکام اسلام از چهار منبع گرفته شده است:

غربی به اسلام تهمت بربریت، غیرانسانی، غیرمتمدن، کهنه پرستی و امثال آن زده‌اند و استناد آنها به اجرای مجازات‌های الهی است که در برخی از کشورها اجرا می‌شود. مجازات‌هایی مانند: سنگسار کردن زناکار و بریدن دست سارقان.

برای بیان ماهیت اسلام، واژه «دین» کلمه مناسبی نیست، زیرا هنگامی که برای بیان ماهیت اسلام از واژه «دین» استفاده می‌شود، بین عمل پرستش قادر یکتا و سایر امور مسلمانان نوعی دوگانگی^{۱۱} به ذهن متبادر می‌شود. در حالی که در واقع، اسلام یک سیستم کامل است که همه چیز را در خود تمام کرده است. بنابراین نه تنها یک دین محسوب می‌شود، بلکه راه و روش زندگی، فرهنگ و تمدن نیز به شمار می‌رود. زیرا همه این ویژگی‌ها یکجا در اسلام گرد آمده است.

برای مسلمان شدن، از شخص خواسته شده است فقط با یک تشهد^{۱۲} ساده اعلام وفاداری کند: شهادت می‌دهم که خدا یکی است، جز او خدایی در جهان نیست و هم اوست که سزاوار پرستیدن است. شهادت می‌دهم که محمد پیغمبر خداست. پس از تشهد، مرحله قبول اطاعت محض و اجرای دستورهای الهی و راضی بودن به رضای قادر یکتا پیش می‌آید.

برطبق کتب آسمانی، اسلام آخرین دین‌هاست. اسلام دربرگیرنده تمام ادیان، و دین جامع و منحصر به فردی است که به تنهایی تمام

11 - dichotomy

12 - declaration

می‌کنند که بر الگوهای غربی استوار است.

مصائب، مشکلات و راه‌حل‌ها

تنهاترا می‌پرستیم و از تویاری می‌جویم.
ما را به راه راست هدایت فرما.
قرآن: سوره ۱، آیات ۴-۵

«اسلام، به‌عنوان یک نظام الهی، همه فعالیت‌های بشری را دربر می‌گیرد و اخلاق اسلامی و ارزش‌های آن برای همه ابعاد انسان دارای قانون است. بنابراین، اسلام باید، و می‌تواند، به‌عنوان یک راه‌حل برای رفع اغلب مشکلات بشریت امروز* مورد استفاده قرار گیرد»^{۱۴}.

«ماتریالیسم، که به‌عنوان ایدآل بشر مطرح گردیده است، هرگز قادر نخواهد بود صلح و اعتماد متقابل را بین ملل عالم برقرار سازد. هر نوع مرامی هم که بر پایه تبعیض نژاد و رنگ، توارث و قبیله، ثروت و جنس قرار داشته باشد در انجام مأموریت و رسالت یاد شده، با شکست و ناکامی روبه‌رو خواهد شد»^{۱۵}.

در این نوشته پاره‌ای از مشکلات و مصائب انسان معاصر مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

۱ - قرآن (به‌عنوان منبع اصلی)، ۲ - سنت*، ۳ - اجماع (توافق یا رضایت جامعه مسلمین در امری معین و متفق‌الرأی بودن آنان نسبت به آن)، ۴ - قیاس یا استدلال (اجماع و قیاس باید بر مبنای قرآن و سنت باشد).

«در اثر فقدان شناخت و دانش عمیق نسبت به اسلام، در میان افراد غیرمسلمان و مسلمان تردیدهایی بوجود آمده است. به‌طوری که در برخی از کشورهای مسلمان تلاش می‌شود به جای استفاده از قوانین اسلامی، الگوهای غربی به کار گرفته شوند. هراس رهبران در این کشورها از این است که مبدا در صورت استفاده از سیستم اسلام، امر توسعه و ترقی در میان آنها با دشواری‌هایی مواجه گردد»^{۱۳}.

پس از آنکه غرب بعضی از کشورهای اسلامی را بصورت مستعمره در آورد، این کشورها، به تقلید و پیروی از فرهنگ ممالک استعمارگر پرداختند و اکنون با اینکه به استقلال دست یافته‌اند، هنوز برای مقابله با مشکلات معاصر، و در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، و برخی مسائل اجتماعی و محیطی، همچنان از مدل‌هایی استفاده

* - توضیح سنت در این مقاله در یک پراکنش ارائه شده بود، که چون این توضیح با عقاید فرق مختلف اسلامی تفاوت داشت، حذف گردید. - مترجم.

13- Ibid

* - از نظر ما عبارت «رفع اغلب مشکلات» رسان نیست زیرا ما معتقدیم که اسلام قدرت حل همه مشکلات جامعه بشری را دارد - مترجم.

14- M. Hussaini Science and Islam: Is There a Conflict?

in the Touch of Midas, Ibid.

15- Maulana Muhammad Ali, The religion of Islam, pustaka perkim, Kuala Lumpur (undated)

اعمال غیر اخلاقی

آزادی روابط جنسی، بزرگترین عمل شرورانه جوامع مدرن کنونی است. آزادی جنسی، شامل هم جنس بازی، فحشا، زنا و امثال آن است. این اعمال، نه تنها به دلیل افزایش تعداد مادران ازدواج نکرده و فرزندان بی پدر، سقط جنین و انواع روش های کنترل موالید، بنیان ازدواج را در جامعه تهدید می کند، بلکه مصیبت های بسیاری را از طریق رواج بیماری ایدز، بیماری های مقاربتی، الکلیسم و اعتیاد به مواد مخدر، بر بشریت معاصر تحمیل نموده و موجبات رنج و عذاب انسان ها را فراهم آورده است.

ایدز، مهلک ترین بیماری سده های ۱۸ و ۱۹، هنوز به عنوان یکی از بزرگ ترین مصائب جهان مطرح است و تا هنگامی که هم جنس بازی منطرد و به طور کامل جلوی آن گرفته نشود، همچنان به عنوان یک معمای حل نشده، دانش پزشکی را شگفت زده خواهد کرد. خدا بر همه چیز دانات است. در زمان لوط پیغمبر (ص) قوم او از روی زمین محو و نابود شدند، زیرا آنها به هم جنس بازی عادت کرده بودند. حوادث در تاریخ تکرار می شود. حداقل در آن دسته از کشورهایی که برخلاف مشیت الهی، از انجام این عمل زشت نه تنها چشم پوشی نکرده بلکه مجوز آن را نیز صادر نموده اند.

همه می دانند که بیماری های مقاربتی، ثمره رابطه آزاد جنسی و فحشا است. در دین مقدس اسلام، ارتباط جنسی با افراد غیر محرم و خارج از دایره زناشویی، مجازاتی

سنگین دارد. یعنی سنگسار کردن زناکار و کشتن او.

به دنیا آوردن اطفال ناخواسته، از ثمرات رابطه آزاد جنسی است که مادر ازدواج نکرده، برای جلوگیری از آن به سقط جنین متوسل خواهد شد. در دین اسلام، سقط جنین، مجاز نیست. انجام این عمل به منزله کشتن طفل تولد نیافته تلقی خواهد شد، در حالی که، در جوامعی که برقراری رابطه آزاد جنسی امری عادی است، سقط جنین نیز به عنوان یک پیامد غیر قابل اجتناب از طرف قانون مورد حمایت قرار می گیرد. شرع مقدس اسلام تصویب قوانینی را که در ارتباط با اجازه سقط جنین می باشد، حرام دانسته است، زیرا این کار با احکام الهی مغایرت دارد و با قانونی شناختن قتل عمد در جامعه برابری می کند.

ازدواج: راه حل مصائب غیر اخلاقی

در اسلام، اصل اساسی تمدن بشری ازدواج است. امر زناشویی در شرع مبین اسلام، یک پیمان مقدس به شمار می رود و بر هر فرد بالغ مسلمان واجب است که حتماً ازدواج کند مگر اینکه عذر و دلایل خاصی او را از انجام این عمل باز داشته باشد.

قرآن کریم بارها از «زوجین» سخن به میان آورده، و از خلقت زن و مرد برای یکدیگر نام برده است (قرآن سوره ۴ آیه ۱ و سوره ۷ آیه ۱۸۹ و سوره ۱۶ آیه ۷۵).

یکی از هدف های اصلی ازدواج در اسلام،

از مصرف آن بپرهیزند. و این در شرایطی است که به دین مبین اسلام برچسب عقب افتادگی می‌زنند و آن را به عنوان شریعتی ضداجتماعی و مناسب با شرایط بدوی و صحرائشینی تلقی می‌نمایند.

شواهد پزشکی، در رابطه با آثار شوم مصرف الکل، به یک نتیجه واحد رسیده است مبنی بر اینکه الکل در همه زمین‌ها، اعم از پزشکی، روانشناسی، اخلاقی، اجتماعی، قانونی و اقتصادی، آثاری مخرب به بار می‌آورد.

مقابله اسلام با الکلیسم

بسیاری از کشورهای مغرب زمین، به آثار ناخوشایندی که مصرف الکل بر افراد، جامعه و اقتصاد برجای می‌گذارد، پی برده‌اند و برای مقابله با آن، قوانینی نیز در رابطه با منع خرید و فروش مشروبات الکلی تصویب کرده‌اند. اما، بسیاری از این قوانین در اجرا موفقیت چندانی نداشته‌اند. زیرا واضعان این قبیل مقررات، مقامات رسمی هستند. بنابراین قوانین چندان محکمی وضع نکرده‌اند. از این گذشته منع مصرف الکل، در اعتقادات و باورهای مذهبی ساکنان این کشورها ریشه ندارد. همچنین کنترل مذهبی در این جوامع یا ضعیف است یا اصلاً وجود ندارد.

«شریعت اسلام، در مبارزه با شرب خمر به موفقیت‌های شایانی دست یافته است، زیرا طبق احکام الهی، نوشیدن الکل و دیگر مشتقات سُکرآور حرام است. علاوه بر این، کسی که باده

بقای نسل است. اما نویسندگان غربی معتقدند، که افزایش نفوس را می‌توان بدون تن دادن به زناشویی نیز تأمین کرد. یعنی درست به همان شکلی که در میان حیوانات رواج دارد. مولانا محمد علی در این باره چنین اظهار عقیده نموده است: «این عمل در صورتی تحقق پذیر خواهد شد که انسان نیز شبیه حیوانات دیگر زندگی کند، و به شرطی امکان پذیر است، که بین انسان و حیوانات تمایزی قائل نشده باشیم، و تنها در شرایطی عملی می‌باشد که از تمدن و جامعه بشری اثری باقی نمانده، حس احترام به تعهدات فردی و حقوق دیگران، و حق مالکیت و اموال معنی و مفهوم خود را از دست داده باشد. چنانچه از بشریت سلب تمدن شود، بشر به جانوری مبدل می‌گردد که تنها از نظر شکل و هیئت ظاهری شبیه یک انسان است نه بیشتر»^{۱۱}.

در کشورهای مسلمان، که تعدد زوجات مجاز شناخته شده است، مبادرت به فحشا، روابط آزاد جنسی، هم‌جنس‌بازی و جرائم مشابه جنسی به شدت محکوم است و برای چنین گناهکارانی، مجازات سنگسار، و کشتن آنان در نظر گرفته شده است.

الکلیسم در غرب

در چهار قرن گذشته، در غرب مشروبات الکلی به عنوان علامت سمبل در اعیاد و جشن‌ها به کار برده شده است. این در حالی است که اسلام در ۱۵ قرن پیش، به مسلمانان فرمان داده است که

شوید». به طوری که ملاحظه می‌شود، در اسلام شراب و قمار هر دو در کنار و ردیف هم منع شده است. یکی از دلایل حرام شمردن هر دوی اینها این است که در میان افراد جامعه، شراب و قمار عامل ایجاد تفرقه و کینه‌توزی قلمداد می‌شود. درباره این دو، قرآن در سوره ۵، آیه ۹۱ می‌فرماید: «شیطان قصد آن دارد بوسیله شراب و قمار میان شما کینه و عداوت برانگیزد».

مقابله اسلام با قماربازی

«تمام انواع بلیت‌های بخت‌آزمایی، و سایر بازی‌های مشابه، گذشته از کم یا زیاد بودن مبلغ آنها، در محدوده تعریف قمار قرار گرفته‌اند از اینرو در اسلام حرامند. مبادرت به این نوع اعمال، نه تنها تقویت‌کننده تنبلی است و بنیان کار شرافتمندانه را در انسان سست می‌کند، بلکه به بهای فقیر شدن عده کثیری در جامعه، گروه قلیلی را به سعادت و رفاه می‌رساند»^{۱۷}. بنابراین تنها راه اساسی مقابله با آن، غیرقانونی اعلام کردن همه انواع قماربازی است.

رباخواری

در عصر حاضر، رباخواری، ریشه بی‌عدالتی لقب گرفته است. درباره رباخواری در نوشته یک انجمن تحت عنوان انجمن مبارزه مردم با ربا^{۱۸} آمده

می‌نوشد، مجازات می‌شود. بدیهی است که گنجاندن این عوامل در قوانینی که با دست بشر نگاشته شده، امکان‌پذیر نیست»^{۱۷}.

بسیاری از یاد برده‌اند که منشأ حرام دانستن الکل ذات اقدس الهی است از اینرو، پس از اینکه تعداد زیادی از افراد جامعه در دام الکل گرفتار آمده‌اند، با تشکیل انجمن‌های بدون نام^{۱۸} مبارزه با الکل درصدد هستند با همکاری افراد الکلی و مراقبان آنان به مقابله با مضرات الکل بشتابند. ظهور این نوع سازمانهای داوطلبانه در غرب، می‌تواند مؤید نگرانی شهروندان این کشورها از عواقب پلید و شوم مصرف الکل باشد.

قماربازی

در شریعت اسلام، قماربازی، شیوه غیرشرافتمندانه و دروغین کسب مال است. بنابراین کاری حرام دانسته شده است. درباره قماربازی در سوره ۲ آیه ۲۱۹ قرآن کریم آمده است: «ای پیغمبر از تو درباره حکم شراب و قمار می‌پرسند. بگو در این دو کار گناهی بزرگ، همراه با سودهایی وجود دارد. ولی زبان گناه آن بیش از منفعت آن است». در سوره ۵ آیه ۹۰ نیز به قماربازی اشاره شده که می‌فرماید: «شراب و قمار و ... پلید و از اعمال شیطان است. از آن البته دوری کنید. تا رستگار

17- Ibid, 137, 759

18- Alcoholics Anonymous

19- Ibid, 691

20- people Against Interest Debt (PAID)

است:

«تشکل جامعه در گرو برقراری تضمین‌هایی است که به موجب آن، براساس امکانات و فرصت‌های موجود، منافع طرفین در انجام معامله حفظ شود. رباخواری این تضمین اساسی را در جامعه یکسره بر باد می‌دهد. این عمل به تداوم اصول بهره‌کشی و آزمندی می‌انجامد و از منافع یک گروه با هزینه گروهی دیگر حمایت می‌کند. رباخواری با مفهوم زندگی در یک فضای آکنده از اعتماد متقابل بین مردم، معامله و مشارکت آنان در غم‌ها و شادی‌های یکدیگر، مستقیماً در تضاد است.

سیستم پولی جهانی، در شرایط کنونی براساس کسانی استوار است که از امتیاز ایجاد پول و تحمیل بهره برخوردار می‌باشند. این در حالی است که اکثریت وسیعی از جمعیت جهان آشکارا در معرض بهره‌کشی و سیطره آنان قرار داده شده‌اند.

انتظار رفتار اخلاقی در جامعه‌ای که در اقتصاد از یک ساختار غیراخلاقی برخوردار باشد، انتظاری بیهوده است و هنگامی آثار اختلاف و نابرابری در جهان از میان خواهد رفت که مردان و زنان در انجام معاملات، امتیازی برابر داشته باشند، از یک پول ثابت و با ارزش مشخص استفاده کنند، از رنج پرداخت بهره‌رهایی یابند و از نفوذ و سیطره بازار، آزاد شوند. برای آزدسازی نیروهای حقیقی و بالقوه

انسان و برای تحقق آرزوهای انسانی، حرام شمردن رباخواری کلید رمز پیروزی است. «انجمن مبارزه مردم با ربا»، در پی آن است که با ایجاد زمینه مناسب برای تقویت نقش شریف انسان به عنوان حافظ عدالت و پاسداری از محیط؛ پول و قدرت حقیقی را در اختیار مردم قرار دهد^{۲۱}».

رباخواری در اسلام

بدهکار شدن از نظر اسلام مذموم است، اما اسلام از کسی که به ناچار بدهکار شده است حمایت می‌کند. و اگر چه، انعقاد قرارداد وام، در مواقع مقتضی مباح اعلام شده، پیغمبر خدا گاهی نسبت به درگیر شدن در وضعیت بدهکاری، به شخص هشدار می‌دهد. درباره بدهی، پیامبر اسلام (ص) فرموده است: «شخص هنگامی که بدهکار است سخنان دروغ و نادرست بر زبان می‌راند و وعده‌هایی می‌دهد که از عهده انجام آنها عاجز و درمانده است». (بخارایی ۱۰: ۴۳).

نزدیکی و مشابهت بدهکار شدن و رباخواری «منع رباخواری در آیات قرآنی آشکارا و با هدف دستگیری از مستمندان نازل شده است و براساس آن، به همان اندازه که دستگیری، اساس همدردی با انسان تلقی شده، رباخواری به عنوان آفتی که همه احساسات نوع‌دوستانه را در آدمی از بین می‌برد، مورد نکوهش قرار گرفته است. شخص رباخوار همواره در صدد برخواهد آمد که به بهای

21- PAID, Usury, The Root Cause of the Injustices of our times, PAID, England, 1989.

می‌گردد. تاریخ بدهکاری در همه کشورها بر این مدعا گواهی می‌دهد.^{۲۲}

«انجمن مبارزه مردم با ربا» برای مقابله با رباخواری راه‌حل‌هایی ارائه داده است:

«تأسیس انجمن مبارزه مردم با ربا» در پی این منظور صورت گرفته است تا مردم را از زیانهای رباخواری آگاه کند. و نهایتاً می‌خواهد بوسیله آموزش، کاری کند تا مردم جامعه، رباخواری را نامشروع تلقی کنند. هدف اعضای این انجمن، برپایی و ترویج جامعه‌ای است سالم، با اقتصادی معقولانه که در آن معاملات بین افراد بر پایه رعایت موازین اخلاقی صورت پذیرد.

«انجمن مبارزه مردم با ربا» ترویج موارد زیر را هدف قرار داده است:

- ترویج یک مرام سیاسی^{۲۳} برای مخالفت با حکومت از طریق تأمین مالی فرامیلتی^{۲۴}
- آزادسازی جامعه از زیر یوغ غیرانسانی و ظالمانه بهره‌وام
- طرد رباخواری
- منسوخ کردن پول بر مبنای ارزش صفر^{۲۵}
- معرفی دوباره پول فلزی و ارزشمند
- تحقیق و تعلیم عامه در مورد اثرات و ماهیت رباخواری
- رفتار اخلاقی در معاملات مبادله‌ای

قراردادن بدهکار در بدترین شرایط مضیقه مالی، دیناری بر ثروت هنگفت خود بیفزاید. رباخواری؛ چنان نخوت و تکبر را در شخص رباخوار تقویت می‌کند که تمام احساسات نوع دوستانه را در او از بین می‌برد. رباخواری باعث رواج تبلی می‌شود. با استفاده از رباخواری، شخص به جای اینکه با تن در دادن به کار سخت و به کار بردن نیروی بدنی به امرار معاش بپردازد، مانند یک انگل رفتار می‌کند و از دسترنج دیگران بهره‌مند می‌شود. در درگیری بین کار و سرمایه، اسلام جانب کار را گرفته است و با حرام شمردن رباخواری، درصدد برمی‌آید بین این دو تعادل برقرار کند و اجازه ندهد سرمایه، نیروی کار را استثمار کند.

اساس حرام شمردن رباخواری در اسلام بی‌گمان از احساس نوع دوستانه نسبت به کسانی سرچشمه می‌گیرد که در مصیبت گرفتار آمده‌اند. از اینرو، گرچه این روزها برخی از نویسندگان از واژه رباخواری فقط در معاملات ربوی استفاده می‌کنند، اما این عمل، شامل همه انواع بهره نیز هست. خواه نرخ آن بالا یا پایین باشد، یا اینکه در پایان مدتی معین مبلغ بهره به اصل سرمایه اضافه شده یا نشده باشد. در حقیقت امر تفکیک بهره و ربا، کاری دشوار است. اما بهره، از هر نوعی که باشد، سرانجام به صورتی ظالمانه بر شخص بدهکار تحمیل

22- M. M. Ali, op.cit. pp 720 and 721

23- political platform

24-supra - national jinance

25- Zero - worth money

بستگی دارد که در درگاه ذات اقدس باری تعالی به جای می آورند.

برابری در اسلام، هنگام عبادت در نماز جماعت همواره به نمایش گذاشته می شود. یعنی در جایی که مردان در جلو و بانوان در پشت سر آنان به عبادت می ایستند و بدون توجه به نژاد، رنگ، مرام، میراث یا محل تولد با خدای جهان به راز و نیاز مشغول می شوند.

هنگام برپایی نماز، یک مستمند ممکن است در کنار یک پادشاه، رئیس جمهور، یا نخست وزیر به ادای فریضه بپردازد. همچنین یک مستضعف در جوار یک میلیونر و یک سیاه پوست از آفریقای جنوبی دوشادوش یک سفیدپوست مسلمان از هر نقطه دیگر دنیا به نماز می ایستند.

مشابه این حالت، در مکه و در مراسم حج نیز دیده می شود. مکانی که در آن مراسم حج به دور از هرگونه تبعیض و امتیاز توسط زائران برگزار می گردد.

پایمال شدن حقوق زن

در کشورهای به اصطلاح متمدن، یک زن پس از آنکه ازدواج می کند، نام و هویت^{۲۷} خود را از

حمایت از نیازمند در برابر بهره کشی ناشی از بهره پول^{۲۶}

تبعیض و نابرابری

تمجید و ستایش از کلماتی همچون «دموکراسی»، «آزادی» و «برابری»، جوامع متمدن را به یک بیماری دچار ساخته است. این در حالی است که در عمل «نژادپرستی» در آفریقای جنوبی، «نژاد پست» و «نژاد برتر» در هندوستان، «ساکنان بومی» در استرالیا، «سرخ پوستان» در آمریکا و کانادا، با نام این کشورها درآمیخته است. از این گذشته، برای تفکیک و جداسازی بین انسانها نیز از القاب و عناوین دیگری از قبیل سرمایه دار و کارگر، نجبه و بورژوا، شاهزاده و نوکر استفاده می شود.

برابری در اسلام

در اسلام، هیچ مسلمانی از حق استفاده از القاب و عناوین ویژه برخوردار نیست. تأکید اسلام بر ایجاد مساوات در کل جامعه است و به استثنای جنسیت، در بقیه زمینهها تبعیض روا نیست* . از اینرو، ارزش افراد مسلمان تنها به میزان عبادتی

26- PAID, op. cit.

* - مسأله تبعیض جنسیت در اسلام، یکی از مسائل بحث برانگیزی است که پیوسته پیرامون آن گفتگوها و جنجالهای بسیاری مطرح بوده است. در اینباره مختصراً باید گفت که دیدگاه اسلام نسبت به زن و مرد یکسان است و هر دو را انسانی می پندارد که به یک اندازه حق حیات دارند و به یک اندازه باید از نعمت های الهی بهره مند شوند. اما آنچه که میان زن و مرد فرق می گذارد، صرفاً شکل ظاهری آنها است. در این رابطه بسیار می توان سخن گفت ولی این مقاله مجال چنین گفتگویی را ندارد. به همین علت خواننده را به کتاب «نظام حقوق زن در اسلام» به قلم استاد شهید مرتضی مطهری، انتشارات صدرا، قم، ارجاع می دهیم - مترجم.

27- taceless

لحاظ فیزیکی پاسخ مثبت است، اما از دید روانشناسی، اخلاقی و روحی، هیچ چیز آنقدر شایستگی ندارد که جایگزین شیر مادر شود. تاکنون، تحقیقی در این زمینه صورت نگرفته که در خصوص جنبه‌های غیر فیزیکی شیر مادر به روشنگری بپردازد و پاسخ لازم را در زمینه‌های مربوط به آن ارائه نماید. در ارتباط با تغذیه طفل از طریق شیر مادر، ارزش‌های دیگری مطرح است که مانند عشق و علاقه، احساس، اطاعت و فرمانبرداری، حرمت و احترام، حس وفاداری و ایثار و پرستاری، دارای ظاهری غیر آشکار، اما حقیقتی واقعی و مؤثر است.

تغذیه طفل با شیر مادر

در اسلام، تغذیه طفل با شیر مادر، در میان نسل بشر، تحت لوای یک «خانواده»، عامل همبستگی و اتحاد محسوب می‌گردد. از اینرو اگر دو طفل از دو نژاد مختلف، از پستان یک مادر تغذیه یا تحت مراقبت یک دایه قرار گرفته باشند، از ارتباط هم‌خونی برخوردار و ازدواج آنان با یکدیگر نامشروع قلمداد گردیده است. براساس مقررات شریعت مقدس اسلام، آن دو برادر و خواهر هم‌خون شناخته می‌شوند.

شاید یکی از راه‌های ایجاد پیوند عشق و دوستی در بین افراد یک جامعه و برقراری اتحاد در ملتی که نسبت به یکدیگر تنفر روا می‌دارند و در

دست خواهد داد. همسر را به نام شوهر می‌شناسند و او باید از نام خانوادگی قبلی صرف‌نظر کند. همچنین زن حق ندارد علیه شوهر گواهی دهد. حق همسر به اموال و دارایی شوهر نیز محدود است.

نهضت جدیدی در غرب با نام آزادی زنان^{۲۸} به راه افتاده، که با سنت معمول و قدیمی اختیار نام شوهر توسط همسر به مبارزه می‌پردازد.

حقوق زن در اسلام

در اسلام، زن پس از دواج هویت قبلی خود را همچنان حفظ خواهد کرد. او با همان نامی خوانده می‌شود که از ابتدای تولد بر او نهاده شده است. از اینرو، حق قانونی همسر پس از شوهر کردن، حفظ خواهد شد.

استفاده از شیر گاو به جای شیر مادر

حتی پس از آنکه آزادی زنان و حقوق برابر آنان عملی گردد و در عمل نیز به اجرا گذاشته شود، یک زن پس از ازدواج، بیشتر به یک کارگر اداری شبیه خواهد بود تا یک کدبانوی خانه، زیرا مفهوم کدبانو مدتهاست که جای خود را به کدبانوی اداره^{۲۹} سپرده است. در این کشورها، مادران کارگر از حق طبیعی شیر دادن به اطفال خود محروم هستند و فرزندان آنان با شیر گاو تغذیه می‌شوند. در پاسخ به این سؤال که آیا «می‌توان از شیر گاو به جای شیر مادر استفاده نمود»؟ از نقطه نظر پزشکی و از

28- Woman's liberation

29- office - wife

بازار گردیده است. این نوع محصولات غذایی فقط برای آن دسته از مصرف کنندگانی در نظر گرفته شده است که با مشکل مراقبت از سلامتی خود روبه‌رو هستند.

روزه‌داری در اسلام

«روزه‌داری در اسلام، پیش از هر چیز به عنوان یک دیسپلین روحی، اخلاقی، اجتماعی و فیزیکی مطرح شده است. از اینرو می‌تواند برای مصائب روحی، اخلاقی و فیزیکی جامعه متمدن عصر کنونی پاسخی مناسب ارائه کند. بر هر فرد مسلمان واجب است در ماه مبارک رمضان روزه بگیرد. براساس سنت نیز به مسلمانان توصیه شده است به غیر از ایام حرام، گاهی در سال روزه‌دار باشند. شخص روزه‌دار نه تنها ملزم به دوری جستن از خوردنی و آشامیدنی و نزدیکی با همسر است، بلکه دوری از اعمال بد و شریرانه نیز در زمره الزاماتی است که از او خواسته شده است. ماه روزه برای یسادگیری، یک مدرسه بزرگ محسوب می‌شود و مکانی است که انسان در آن به فراگیری بزرگترین دروس اخلاق و زندگی می‌پردازد.^{۳۱}» از اینرو، به جای یک برنامه رژیم غذایی، روزه می‌تواند جایگزین مناسب‌تری به شمار رود.

ضایعات

در ایام فراوانی، انسان آزمندانه به مصرف

برابر هم به ابراز حس کینه‌جویی، خصومت و اعمال شریرانه می‌پردازند، در همین امر تغذیه طفل از طریق پستان مادر و حکمت مربوط به آن نهفته باشد.

در کشور مالزی، نهضتی برپا شده است که به شدت در پی بازگشت به عادات گذشته و تغذیه طفل با شیر مادر می‌باشد. بنابراین امید می‌رود که در اثر کشف و ظهور ارزش‌های غیرآشکار موجود در شیر مادر و با پیدایش دوباره عادت اسلامی شیر دادن طفل توسط مادر، بُعد جدیدی از ترقی و پاسداری از جامعه، به ترقیات این کشور افزوده شود.

بیماری ثروت

از هنگامی که اقتصاد جهانی، ثروت و مکنّت را در اختیار گروهی از افراد قرار داده است، انواع جدیدی از بیماری، از جمله «بیماری‌های فرد ثروتمند»^{۳۲} در جهان بوجود آمده است. حملۀ قلبی، فشار خون بالا و دیابت در شمار بیماری‌هایی است که با ثروت ارتباطی نزدیک دارد.

در دنیای مدرن علم و تکنولوژی نیز هر کس مراقب است که میزان و اندازه مصرف مواد غذایی خود را تحت مراقبت قرار دهد. در نتیجه، انواع گوناگونی غذا و نوشیدنی جدید در رابطه با رژیم غذایی و با محتوای اندک چربی و قند روانه

30- rich - man's diseases

31- M. M. Ali op. cit. p 432

منابع کوشیده است و با شتابی که در این راه به خرج داده، طبیعی است که ضایعات، امری عادی تلقی شده باشد. بر اثر همین ضایعات است که جهان معاصر با کمبود منابع طبیعی مواجه است.

قناعت و صرفه جویی در اسلام

در قرآن کریم، بر اندوختن ثروت و پرهیز از زیاده روی تأکید فراوانی شده است. در احکام قرآنی ایجاد ضایعات با عمل شیطان مقایسه می شود. این دستورها، شامل دولت و مردم است. از اینرو باید در اداره منابع طبیعی موجود جهان نهایت دقت و درایت وجود داشته باشد وگرنه، نسل آینده بشری از امتیاز داشتن این نعمات محروم خواهد ماند و در آن هنگام است که مردم معاصر به دلیل زیاده روی گذشتگان، همواره از آنان نکوهش خواهند کرد.

جامعه بدون مراقبت

برای نشان دادن اهمیت پاسداری از یک جامعه، در این قسمت سخنان نخست وزیر مالزی، آقای دکتر ماهاتر محمد^{۳۲} به مناسبت روز ملی خانواده^{۳۳} عیناً نقل می شود:

«اگر به جوامع مترقی غرب عمیقاً نظر افکنیم، به چند نکته منفی پی خواهیم برد. یکی از این نکات فروپاشی خانواده به عنوان یک بنیان

است. در غرب، گاهی خانواده اصلاً وجود خارجی ندارد. گروههای معینی از مردم در غرب چنان در استقلال فرد، و فردگرایی غرق شده اند که از ازدواج دوری می جویند. این قبیل افراد، به تنهایی به زندگی خود ادامه می دهند و اگر هم با دیگری ارتباطی برقرار کنند از جنبه موقت و ازدواج غیر دائم برخوردار است. با این عمل، بین آنان همبستگی برقرار نمی شود و می توانند آزادانه به زندگی ادامه دهند و هر کاری که مایل باشند، انجام دهند. حتی در مواردی هم که این افراد تن به ازدواج داده اند، تلاششان بر این است که از بچه دار شدن جلوگیری نمایند و اگر نیز فرزندی نصیب آنان شود، والدین نوجوان و جوان از هیچگونه احساس مسؤولیتی در قبال فرزند خود برخوردار نیستند و فرزند نیز اعمال کنترل والدین را نمی پذیرد. در نتیجه، در اغلب اوقات فرزندان از والدین خود جدا می شوند و زندگی جداگانه ای برای خود فراهم می کنند. در این حالت، والدین و فرزندان آرزو دارند که ای کاش بین آنان همبستگی خانوادگی برقرار می شد.

در غرب خانواده هایی هستند که به خانواده هسته ای^{۳۴} شهرت دارند. این نوع خانواده ها تنها محدود به والدین و فرزندان آنان است. پدر بزرگ، مادر بزرگ، عمه، عمو، برادرزاده، خواهرزاده و پسردایی، به عنوان عضو خانواده محسوب

32- Dr. Mahathir Mohammad

33- National Family Day

34- nuclear families

جامعه تقویت کنیم و از توسعه و جایگزینی خانواده با خانواده هسته‌ای جلوگیری نماییم. به همین علت دولت مالزی، از خانواده به عنوان یک نهاد اجتماعی بسیار مهم یاد می‌کند و آن را شایسته تقویت و پاسداری هرچه بیشتر می‌داند. همه ما از این بشارت استقبال خواهیم کرد که تشکیل یک خانواده خوشبخت، هدف تک تک افراد این جامعه، اعم از غنی و فقیر قلمداد شود.

هدف «روز ملی خانواده» این است که همه ما به یاد داشته باشیم که اهمیت خانواده به عنوان یک واحد اجتماعی و به صورت یک نهاد در جامعه مالزیایی تا چه حد است. ما قبل از آن بخاطر داریم که چگونه خانواده در این کشور به سرعت در معرض خطر و اضمحلال قرار داشته است.

روز ملی خانواده، از یک هدف بزرگتر و معنی‌دارتری نیز برخوردار است که نشان می‌دهد خانواده و ارتباط خانوادگی باید به عنوان اساس جامعه مالزیایی، در این کشور باقی بماند. بویژه اکنون که کشور از نعمت توسعه و پیشرفت سریع بهره‌مند می‌باشد. ما معتقدیم نهاد خانواده در شکل سنتی آن باید حفظ شود. این تدبیر به ما کمک خواهد کرد تا در برابر روندهای ناسالم، از جامعه محافظت نماییم. یعنی از گرایش‌هایی که نه تنها جوامع پیشرفته در غرب بلکه کشورهای جهان را نیز به نابودی کشانیده و در معرض تهدید قرار داده

نمی‌گردند. افراد خارج از گروه خانواده هسته‌ای، غریبه محسوب می‌شوند و جزء اجزای آن به شمار نمی‌آیند. به همین دلیل اگر برای خویشاوندان دور اتفاقی بیفتد، هیچیک از اعضای خانواده هسته‌ای، برای برطرف کردن آن حادثه، خود را مسؤول نمی‌داند.

در چنین جوامعی هنگامی که والدین به سنین پیری نزدیک می‌شوند، معمولاً آنان را به حال خود رها می‌سازند و فرزندان ایشان هیچگونه مسؤولیتی در برابر آنها احساس نمی‌کنند. در این شرایط، والدین پیر و فرتوت به خانه سالمندان تحویل داده می‌شوند و تا پایان عمر در حسرت و در گوشه عزلت و تنهایی به سر می‌برند تا سرانجام دار فانی را وداع گویند. مسؤولیت مراقبت از والدین مطرود نیز به دولت واگذار شده است^{۳۵}.

اهمیت پاسداری از خانواده

در بیان اهمیت پاسداری از خانواده نیز سخنان نخست‌وزیر مالزی به مناسبت بزرگداشت روز ملی خانواده در سال ۱۹۹۰ عیناً بازگو می‌شود: «تلاش ما، در جهت بهبود شرایط مادی و مدرنیزه کردن جامعه باید ادامه یابد، در این رابطه، باید مراقب باشیم که جامعه را از سقوط در ورطه گرایش‌هایی در امان نگه‌داریم که به فروپاشی و نابودی بنیان‌های اجتماعی منجر می‌شود. ما باید آگاهانه و با تلاشی مثبت و سازنده بکوشیم تا هرچه بیشتر پایه‌های خانوادگی را در

35- The New Straits Times, 13 November 1990.

است^{۳۶}».

۷۳۹۲۷ مورد در سال ۱۹۸۷ به ۶۸۰۶۴ مورد در سال ۱۹۸۸ و ۵۹۵۹۶ مورد در سال ۱۹۸۹ رسیده و تعداد آن پیوسته در حال کاهش است^{۳۸}، اما برای کاستن هرچه بیشتر تعداد آن، استفاده از قوانین اسلامی تنها راه حل نهایی و مؤثر به نظر می‌رسد.

سرقت

عقربه‌های ثانیه‌شمار جنایی جوامع متمدن غرب پیوسته در حرکت است. در آمریکا، در هر ۲/۲ ثانیه یک جرم اتفاق می‌افتد و در انگلستان هر ۵/۱ ثانیه یک جرم روی می‌دهد^{۳۷}. در حالی که، در خاورمیانه عمل سرقت تقریباً وجود خارجی ندارد. چین در جهان دارای پایین‌ترین درصد سرقت است.

تجاوز به عنف

در اغلب کشورها، تجاوز به عنف، بسیار رایج است، اما به‌طور نسبی، تعداد این نوع اعمال در کشورهای خاورمیانه، پاکستان و ایران تقریباً نزدیک به صفر است. تعداد تجاوزات جنسی گزارش شده در مالزی از ۶۶۸ مورد در سال ۱۹۸۷ به ۶۱۱ مورد در سال ۱۹۸۸ و ۵۷۶ مورد در سال ۱۹۸۹ کاهش یافته است^{۳۹}. زیرا مجازات تجاوز به عنف در این کشور از ۷ سال به ۲۰ سال افزایش یافته و تجاوز به دختر نابالغ از یک مجازات ۵ ساله زندان اجباری نیز برخوردار می‌باشد.

قوانین اسلامی و گناه سرقت

در کشورهایی که قوانین اسلامی و بریدن دست سارق به شدت در آنها اجرا می‌شود، به ندرت سرقت اموال روی می‌دهد. در چین اگر کسی بیش از ۱۵ بار به سرقت مسلحانه دست بزند، به مرگ محکوم می‌شود. اگر احکام قرآن از سوی دولت‌ها پذیرفته و به عنوان قانون اجرا شوند، برای جلوگیری از اعمال جنایی و جرم از حد کفایت نیز فراتر می‌باشند. به تمام کشورهای مسلمان توصیه شده است که برای حل مشکل سرقت اموال، از روش کشورهای خاورمیانه و از احکام اسلامی، پیروی کنند. در مالزی با آنکه تعداد سرقت اموال از

اسلام و تجاوز به عنف

درباره جلوگیری از تجاوزات جنسی، به همان شکلی که درباره سرقت اشاره شد، راه حل آن نیز در استفاده از احکام اسلامی است. در اسلام، مجازات تجاوز جنسی و زنا، سنگسار شدن و کشتن

36- Ibid

37- See Nike Almal Mahani, property offences in Malaysia, University of Malaysia, project paper, 1990. P.1.

38- Malaysia, police Department, Criminal Statistics, 1990.

39- Ibid

پیشرفت دست یافته است و چگونگی رسیدن به سطح بالای زندگی در جوامع اصلاً مطرح نمی‌باشد. زیاد یا کم بودن تعداد وقوع جرائم و جنایات، اهمیت چندانی ندارد. تنها معیار سنجش سطح زندگی یک کشور، درآمد سرانه آن است. عواید مادی، لوکس بودن، شیوه زندگی کارآ، ظاهر فریبی، راحتی و ساختمان‌های چندین طبقه، سمبل و نشانه ترقی و توسعه است و متأسفانه برای اندازه گیری و تعریف فرهنگ و تمدن فقط از همین معیارها استفاده می‌کنند.

نگارنده این مقاله معتقد است فرمول قدیمی و محاسباتی درآمد سرانه و تقسیم درآمد ملی بر تعداد جمعیت، یک معیار سنجش کهنه و بی ارزش است. در این شیوه محاسبه، بلاای و ارده، ضایعات طبیعی، زیان‌های ناشی از سیل و آتش سوزی، حوادث، و غیره در نظر گرفته نمی‌شود. لازم است، درآمد سرانه با استفاده از یک فرمول جدید محاسبه شود و در آن درآمد منهای زیان‌های ملی بر تعداد جمعیت تقسیم گردد.

با این فرمول، کشورهای کوچک و صلح طلب، ممکن است به عنوان کشورهای عمده و مهم ظاهر شوند. از اقتصاددانان درخواست می‌شود، در این زمینه پاسخ لازم را تهیه کنند و بگویند آیا فرمول محاسباتی درآمد سرانه را به شکل کنونی قبول دارند یا نه، وگرنه فرمول مناسب دیگری را مشخص نمایند.

در تجزیه و تحلیل نهایی، کشورهای

زناکار تعیین شده است. اسلام، ازدواج را ترغیب می‌کند و برقراری ارتباط جنسی آزاد را منع کرده است. اگر در این زمینه، احکام قرآن از سوی دولت‌ها پذیرفته شود و به عنوان قانون به مرحله اجرا درآید، به راه حل نهایی جلوگیری از تجاوز به عنف دست می‌یابند و اگر این نوع قوانین در خاورمیانه، پاکستان، ایران و چین به کار می‌رود، دلیلی ندارد که در دیگر کشورهای مسلمان نتوان از آنها استفاده کرد.

سخن آخر

«تنها دو موضوع اصلی وجود دارد که همیشه پایدار خواهد ماند: اول خدا، و دومین آن تغییر و تحول است.»
بک فیلسوف مالزیایی

ایجاد یک تحول پایدار

میداس، چهره افسانه‌ای، به انسان‌ها درس بزرگی داده است: «با دست زدن به هر چیز و تبدیل آن به طلا، مشکلات برطرف نمی‌شوند و کاستی‌ها همچنان باقی خواهند ماند».

در مسابقه سرعتی^۴ که دنیا را در بر گرفته است، به کشورهای توصیه می‌شود که هرچه سریع‌تر مدارج ترقی را پشت سر بگذارند و به توسعه دست یابند. براساس آن، ترقی در هر کشور یا ملتی بر مبنای درآمد سرانه سرمایه، محاسبه می‌شود. در این ارتباط، اصلاً مهم نیست که یک کشور چگونه به

اسلامی این فلسفه را نمی‌پذیرند که معیار سنجش ترقی و توسعه، گذشته از اینکه چه نوع معیاری اعم از درآمد سرانه، نرخ مبادله، یا شاخص رشد، مبنای محاسبه باشد، همچنان با استفاده از طلای ساخته شده می‌داس، یعنی دلار آمریکا یا این ژاپن که به عنوان یک معیار سنجش بین‌المللی به کار می‌رود، توسعه یک کشور اندازه‌گیری شود.

در اسلام، توسعه حقیقی و مفهوم آن باید شامل موارد زیر باشد:

۱- توسعه ذهنی و عقلانی

۲- توسعه معنوی

۳- توسعه فیزیکی و مادی

۴- توسعه محیطی و همجواری

۵- توسعه مدنی و اجتماعی

نادیده گرفتن هر یک از این عناصر ممکن است به معنی و مفهوم «توسعه» به شدت لطمه بزند. زیرا این عناصر، در برگرفته زوایای توسعه در اسلام محسوب می‌شوند و شامل ارزش‌هایی هستند که در همه جا و همه وقت در جوامع بشری وجود دارند و ضرورت آنها احساس می‌شود.